

Mikkelin seudun ympäristöpalvelujen elintarvikelain mukaisen valvontasuunnitelman 2023 toteutuma

Suunniteltujen tarkastusten toteutuma ja valvonnan kattavuus vuonna 2023

Mikkelin seudun ympäristöpalvelujen elintarvikevalvontasuunnitelma tehtiin vuodelle 2023 edelleen kohdekohtaisesti Ruokaviraston riskiluokitusohjeiden mukaisesti. Tässä toteutumassa vuoden 2023 tuloksia voi verrata edellisen vuoden lukuihin (vuoden 2022 tieto suluissa). Edeltävät vuodet 2021–2022 ovat olleet toteutuman suhteen poikkeavia (Covid-19). Vuonna 2023 toista kertaa toteutettu elintarvikelain mukaisen valvonnan perusmaksun laskutustyö sekä siihen liittyvät kohdetietojen selvitys- ja esivalmistelutyöt veivät edelleen valvonnan resursseja.

Vatijärjestelmän raportointi jakaa työtehtävät valvontasuunnitelmaan sisältyviin työsuoritteisiin (vasu), joihin kuuluvat suunnitelman mukaiset tarkastukset, rekisteröinti-ilmoitusten ja hyväksymishakemusten käsittely jne. sekä valvontasuunnitelman ulkopuolisiin (ei vasu) työsuoritteisiin, joita ovat kaikki muut työtehtävät. Vuonna 2023 kirjattiin Vatiin 337 erilaista valvontasuunnitelman mukaista työtehtävää/ asiaa sekä 463 erilaista valvontasuunnitelmaan kuulumatonta työtehtävää/ asiaa. Varsinaisten työsuoritteiden jakaumaa on kuvattuna alla olevissa kappaleissa.

Suunnitelmallisiin tarkastuksiin luetaan Oiva-tarkastuskäynnit, niiden seurantatarkastukset, toiminnan aloitustarkastukset sekä erilaiset projektina tehtävät tarkastuskäynnit. Suunnitelman mukaisia tarkastuksia on tehty rekisteröityihin toimipaikkoihin, hyväksytyihin toimipaikkoihin sekä alkutuotannon toimipaikkoihin. Vuodelle 2023 asetettiin tavoitteeksi rekisteröidyille ja hyväksytyille toiminnoille 329 tarkastusta (474 tarkastusta). Lukumäärä on edelleen isompi kuin aiempina vuosina, johtuen edellisten vuosien huonosta toteutumasta. Alkutuotannon toimintojen tarkastuksille ei ollut asetettu tavoitetta vuodelle 2023.

Suunnitelmallisia tarkastuksia tehtiin yhteensä 182 kpl (121 kpl). Näistä rekisteröityihin ja hyväksytyihin elintarviketoimintoihin tehtiin tarkastuksia 147 kpl ja alkutuotantoon 35 kpl. Rekisteröityjen ja hyväksytyjen toimintojen tarkastusten toteutuma oli **147 kpl eli 45 % (19 %) tavoitteesta**. Toteutuneiden tarkastusten lukumäärä on alhainen, koska valvonnan perusmaksu ja siihen liittyvä selvitystyö veivät edelleen paljon henkilöresursseja. Vuoden 2023 henkilöresursseja kuluttivat myös isot ruokamyrkytys-epidemioiden sekä pitkäkestoiset ja vaiheikkaat selvitystyöt tarkastustoiminnassa.

Oiva-tarkastuksia tehtiin 130 kpl (87 kpl). Mikkelin seudun ympäristöpalvelujen valvonta-alueella tehtyjen Oiva-tarkastusten arvosanat jakautuivat vuonna 2023 seuraavasti:

- Oivallinen (A) 38 % tarkastusten kokonaisarvioista (54 %)
- Hyvä (B) 38 % tarkastusten kokonaisarvioista (26 %)
- Korjattavaa (C) 23 % tarkastusten kokonaisarvioista (18 %)
- Huono (D) 0 % tarkastusten kokonaisarvioista (1 %)

Arvosanojen jakauma pysyi keskimäärin samana (A+B ja C) kuin vuonna 2022. Vuonna 2023 annettiin arvosana Korjattavaa hieman useammin kuin edellisenä vuonna. Korjattavaa arvosanat johtuivat omavalvontaan liittyvistä puutteista, mm. lämpötilahallinnan puutteista. Arvosanaa Huono ei annettu kertaakaan vuonna 2023. Tarkastusten arvosanojen arviointien yhtenäistämistä tehdään säännöllisesti elintarviketiimin sisällä, esim. käymällä ohjeita ja tilanteita yhdessä läpi, jotta voidaan varmistua toimijoiden tasavertaisesta kohtelusta.

Tarkastuksia tehtiin eniten tarjoilupaikkoihin, kuten ravintoloihin ja kahviloihin, sekä erilaisiin laitospaikkoihin. Myös eläimistä saatavien elintarvikkeiden valmistuslaitoksia tarkastettiin. Tarkastuksia pyrittiin kohdistamaan riskiperusteisesti ja erityisesti toimijoihin, jotka aloittivat elintarviketoiminnan. Tarkastusten toteutuma ryhmittäin on esitetty taulukossa 1.

Taulukko 1. Elintarvikevalvonnan toteutuma vuodelta 2023/ Kohderyhmät /	Kohteiden määrä kohderyhmittäin vuonna 2023/ kpl	Tarkastustavoite kohderyhmittäin vuodelle 2023/ kpl	Toteutuneet suunnitelman mukaiset tarkastukset/ kpl	Toteutuneet tarkastukset tavoitteista/ %
Hyväksytyt elintarvikehuoneistot				
Eläimistä saatavat elintarvikkeet (liha-, kala-, maito- ja muna-ala)	11	39	18	46
Rekisteröidyt elintarvikehuoneistot				
Vilja- ja kasvisala sekä muu valmistus (mm. leipomotoiminta ja marja- ja hedelmätuotteiden valmistus)	30	16	13	81
Elintarvikkeiden myynti (vähittäismyynti ja tukkumyynti)	165	20	39	195
Elintarvikkeiden tarjoilu (mm. ravintola-, kahvila- ja pika-ruokatoiminta sekä kaikki suurtaloustoiminta)	411	150	76	50
Elintarvikkeiden kuljetukset, varastointi ja pakastaminen	10	2	0	0
Muu elintarvikealan toiminta	4	1	1	100
Vuodelta 2022 siirtyvät (paikallinen priorisointi)			100 kirjattu ylle omaiin kohderyhmiin	
Alkutuotannon toiminta		Tavoitetta ei ollut asetettu vuodelle 2023	35	
Yhteensä	631	328	147 (182)	45

Taulukko 1. Tarkastusten toteutuma kohderyhmittäin 2023

Lisäksi rekisteröityihin toimipaikkoihin tehtiin 36 kpl (7 kpl) ei-suunniteltua tarkastusta, jotka ovat liittyneet esim. asiakasvalituksiin tai epidemiaselviksiin.

Osa rekisteröityjen tai hyväksytyjen toimipaikkojen tarkastuksista tehtiin etänä tai asiakirjatarkastuksina erilaisia sovelluksia apuna käyttäen. Asiakirjatarkastusten osuus oli 6 % (5 %) suunnitelmallisista tarkastuksista.

Valvonta-alueella oli vuoden 2023 lopussa aktiivisena toiminnassa 569 (624) rekisteröityä tai hyväksytyä elintarvikealan kohdetta. Toteutuneet tarkastukset kohdistuivat 105 (72) eri toimipaikkaan. Valvonnan kattavuus oli em. alueen kohteista noin 17 % (12 %).

Tämän lisäksi alueella on alkutuotannon toimipaikkoja 372 (408) tilalla. Toteutuneet tarkastukset kohdistuivat 34 eri toimipaikkaan. Valvonnan kattavuus oli em. alueen kohteista noin 9 %.

Riskiperusteisen valvontasuunnitelman toteutuminen pyritään toteuttamaan mahdollisimman hyvin käytössä olevilla resursseilla. Yleisenä tavoitteena on ollut, että vuosittain laadittu suunnitelma toteutuu 70 % tavoitteesta. Ruokaviraston riskinarviointiohjeen mukaisesti laskettuna, suunnitelmallisia tarkastuksia olisi kuulunut tehdä vuonna 2023 noin 329 kappaletta. Edellisten vuosien alhaisten toteutumien takia, valvonnan tarve vuodelle 2023 oli edelleen suurempi kuin normaalisti. Vuodelle 2023 varatuilla resursseilla 70 % toteutunutta ei pystytty toteuttamaan. Toteutunutta oli vain 45 % tavoitteesta. Tarkastuksia tehtiin paikallista riskinarviointia käyttäen. Vähäriskisimpien valvontakohteiden tarkastuksia jätettiin vähemmälle.

Hallinnolliset pakkokeinot

Havaittujen epäkohtien korjaaminen varmistetaan Oiva-tarkastuksilla. Oiva-arvioinnissa C- tai D- arvosanat johtavat aina uusintatarkastukseen. C-arvosana tarkoittaa kehoitusta, jota ei vielä katsota hallinnolliseksi pakkokeinoksi. Jos tarkastuksella on annettu korjattavaa arvosana (C), tehdään uusintatarkastus sovitun määräajan puitteissa. Jos uusintatarkastuksella epäkohtia ei ole korjattu, ryhdytään pääsääntöisesti hallinnollisiin pakkokeinoihin ja annetaan arvosanaksi huono (D). Elintarvikelain mukaisia hallinnollisia pakkokeinoja, kuten määräyksiä, kieltoja tai elintarvikkeiden käyttöä ja hävittämistä koskevia päätöksiä voidaan käyttää/ käyttään huonon (D) arvioinnin yhteydessä.

Vuonna 2023 käytettiin elintarvikelain mukaisia hallinnollisia pakkotoimia elintarviketurvallisuusriskin poistamiseksi yhteen toimipaikkaan (1 kpl).

Elintarvikelain mukaisten hakemusten ja ilmoitusten käsittely

Elintarvikelain mukaista hakemusmenettelyä käytetään eläimistä saattavia elintarvikkeita käsittelevissä hyväksytyissä elintarvikehuoneistoissa. Vuonna 2023 käsiteltiin kaksi hakemusta (0 kpl). Hakemukset voivat koskea toimijan vaihtumista, toiminnan oleellista muutosta, toiminnan lopetusta tai uuden toiminnan aloitusta.

Elintarvikelain mukaista ilmoitusmenettelyä eli rekisteröintiä käytetään kaikessa muussa elintarvikelain mukaisessa toiminnassa. Vuonna 2023 käsiteltiin näitä rekisteröinti-ilmoituksia 170 kpl (114 kpl). Ilmoitukset ovat voineet koskea toimijan vaihtumista, toiminnan olennaista muutosta, uuden toiminnan aloitusta tai toiminnan lopettamista.

Ilmoitusmenettelyssä on käytössä valtakunnallinen lppa- ilmoituspalvelu ja Mikkelin seudun ympäristöpalvelujen oma sähköinen lomake, joiden kautta suurin osa ilmoituksista otettiin vastaan.

Liikkuvien elintarvikehuoneistojen elintarvikelain mukaisia tiedotuksia valvonta-alueella toimimisesta otettiin vastaan 113 kpl (112 kpl) vuonna 2023.

Valvontaprojektien, näytteenoton ja painopistealueiden toteutuma

Mikkelin seudun ympäristöpalvelut teetti **kaksi elintarvikevalvontaan kohdistuvaa AMK-opinnäytetyötä** talvella 2022–2023. Työt kohdistettiin oman valvonta-alueen (Hirvensalmi, Kangasniemi, Mikkeli, Mäntyharju, Pertunmaa) toimipaikkoihin. Toinen työ käsitteli kahvilatuotteiden gluteenittomuutta ja toinen työ nautintavalmiiden ranskanperunoiden akryyliamidipitoisuutta.

Opinnäytetyöt koostuivat kohdennetusti toimijoiden alkutiedottamisesta, Webropol-kyselyistä, tuotenäytteenotosta sekä toimipaikkojen haastattelusta ja tilojen tarkasteluista. Opinnäytetyöt kohdistettiin valvonta-alueen suurtalouskeittiölle, ravintoloille, kahviloille, grilli- ja pikaruokaravintoloille, pitserioille ja leipomoille. Projektin näytteenotto jatkui vuoden 2023 tammikuulle otettujen uusintänäytteiden vuoksi.

Valtakunnallisista Ruokaviraston projekteista osallistuttiin elintarvikkeiden kasvisuojeluainejäämien valvontaohjelman mukaiseen näytteenottoon kasvisten osalta, elintarvikkeiden vierasaineiden valvontaohjelmaan luonnonvaraisten kalojen sekä kasvisten osalta ja eläinlääkejäämien valvontaohjelmaan tilatankkimaidon, hunajan ja kasvatettujen kalojen osalta. Kaikki näytteet, joiden tulokset ovat valmistuneet, ovat olleet

määräysten mukaisia. Ruokaviraston näytteenottoprojektit kuuluvat suunnitelmalliseen näytteenottoon. **Valvontasuunnitelmaan kuuluvia näytteitä** otettiin kahdeksasta eri toimipaikasta. Suunniteltujen näytteiden yhteismäärä oli 10 kpl (3 kpl). Suunnitelluista näytteistä 100 % (87,1 %) olivat määräysten mukaisia.

Valvontasuunnitelman ulkopuoliset näytteet ovat olleet asiakasvalitusten tai ruokamyrkytyspäilyjen selvittelyihin liittyviä pintapuhtaus- tai tuotenäytteitä. Valvontasuunnitelman ulkopuolisia näytteitä otettiin 19 eri toimipaikasta. Näitä otettiin yhteensä 81 kpl (3 kpl). Näytteistä 95 % olivat määräysten mukaisia.

Elintarvike- tai pintapuhtausnäytteet tutkitutettiin joko Eurofinsin, Metropolilabin tai Ruokaviraston laboratoriossa tai projektin osoittamassa tutkimuslaboratoriossa.

Oman toiminnan päätavoite oli sama kuin valtakunnallisestikin, **valvontakohteiden tietojen oikeellisuus Vati-järjestelmässä**. Tämä helpottaa työn suunnittelua, tarkastusmäärien reaaliaikaista seurantaa ja myös raportointia. Vuonna 2023 siirrettiin kohteiden/ tarkastuskäyntien/ tarkastettujen rivien tiedot omista Excel-taulukoista Vatiin, jotta nykyisestä kahden järjestelmän rinnakkaiskäytöstä voitiin luopua.

Uuden elintarvikelain mukainen **valvonnan perusmaksu** tuli voimaan 1.1.2022. Vuoden 2023 aikana käytiin läpi elintarvikelain mukaisten kohteiden rekisterissä olevia tietoja ja päivitettiin tietoja tarpeen vaatiessa. Päivitystyö vei edelleen paljon aikaa useiden vuosien ajan liian vähäiseksi jääneiden tarkastusmäärien vuoksi, koska tarkastuksilla pyritään päivittämään toimijan tiedot ajan tasalle. Ruokavirasto on laatinut ohjeen Elintarvikelain mukainen valvonnan perusmaksu nro 6490/04.02.00.01/2021/2. Ohjeen tarkoituksena on selvittää elintarvikelain mukaisen valvonnan perusmaksun perimiseen liittyviä kysymyksiä. Muutamien toimipaikkojen laskujen oikeaa määräytymisperustetta jouduttiin tarkastelemaan vuosien 2023 ja 2022 osalta.

Yhteistyötä pyrittiin kehittämään eri viranomaisten välillä toimialueen kunnissa. Yhteistyön tiivistäminen nopeuttaa ja selkeyttää esim. elintarvikelain mukaisten lausuntojen antamista rakennusvalvonnalle Lupapisteen kautta.

Valvonnan valtakunnallisista painopistealueista pyrittiin toteuttamaan Oiva-tarkastusten painopisteet. Valtakunnallisesti painotettavia Oiva-rivejä vuonna 2023 olivat:

- **Lämpötilahallinta** (Oiva-asiakokonaisuus 6, jossa on 5 oivariviä) sekä
- **Jäljitettävyys** (Oiva-rivit 16.1 ja 16.9).

Lämpötilanhallinnan eri oivarivejä tarkastettiin toimipaikan toimintojen mukaan 114 tarkastuksella. Jäljitettävyyteen liittyviä eri oivarivejä tarkastettiin kuudella tarkastuksella.

Elintarvikeväitteisten epidemioiden selvittäminen

Elintarvikkeisiin tai niiden valmistus-/ tarjoilupaikoihin kohdistuvia valituksia vastaanotettiin vuonna 2023 yhteensä 13 kappaletta (23 kpl). Valitukset ovat liittyneet elintarvikkeen tuotelaatuun, toimipaikan hygieniaan tai tuotteen aiheuttamaan ruokamyrkytyspäilyyn.

Varsinaisesti RYMY-järjestelmän kautta ilmoitettiin ja selvitettiin kolmea epidemiaa (0 kpl). Näistä ensimmäinen liittyi yksityishenkilöiden ilmoitukseen kaupallisesta elintarvikkeesta ja toinen oli yksityistilaisuuden ruokailuun liittyvä, jossa altistui noin 50 henkilöä. Selkeää epidemian aiheuttajaa ei näissä tapauksissa voitu osoittaa.

Kolmas epidemia oli Mikkelin koulujen lounasruokailuun liittyvä epidemia, jossa altistui noin 4 000 henkilöä. Elokuussa alkanut Ruokaviraston ja Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa yhteistyössä tehty selvitystyö, saatiin päätökseen 16.11.2023. Kyselytutkimusten ja laajojen raaka-ainetutkimusten jälkeen todennäköinen sairastumisten aiheuttaja saatiin selville. Lounaan yhtenä osana olleessa tortillaletuissa todettiin kymmenkertainen määrä säilöntäaineena käytettyä kalsiumpropionaattia.

Yksittäisissä ruokamyrkytyspäilyissä oireiden aiheuttaja jää usein epäselväksi.

Asiakkailla on ollut käytössä Mikkelin kaupungin kotisivuilta löytyvä Mikkelin seudun ympäristöpalvelujen oma sähköinen epidemiaepäilyilmoituslomake. Loppuvuodesta käyttöön otettiin valtakunnallisen Ilppa-järjestelmän Sairastumis- ja haittailmoituslomake. Oma sähköinen ilmoituslomake poistettiin käytöstä.

Elintarvikevalvonnan henkilöstövoimavarat

Ympäristöpalveluissa toimi elintarvikevalvontatehtävissä vuonna 2023 terveystieteiden johtaja ja kolme terveystarkastajaa. Suunniteltu työpanos oli noin 3 htv. Elintarvikevalvonnan toteutunut htv oli 3,1 htv. Elintarvikevalvontaan suunniteltu kesäajajaisuus ei toteutunut.

Kaupungineläinlääkärit valvoivat eläinperäisten elintarvikkeiden alkutuotantovalvontaa omalla praktiikka-alueellaan. Lisäksi toimistos sihteeri hoiti elintarvikevalvontaan liittyviä toimistotehtäviä (mm. sisäinen laskutus).

Tiedottaminen

Elintarvikealan toimijoita tiedotettiin vuonna 2023 uuden elintarvikelain 297/2021 72§ mukaan perittävästä vuosittaisesta valvonnan perusmaksusta laskun mukana olevassa liitteessä. Edellinen tiedote valvonnan perusmaksusta lähetettiin vuonna 2022. Tiedotteessa opastettiin myös muista elintarvikelain mukaan perittävästä maksuista.

Mikkelin seudun ympäristöpalvelut teetti kaksi elintarvikevalvontaan kohdistuvaa AMK-opinnäytetyötä talvella 2022–2023. Työt kohdistettiin oman valvonta-alueen (Hirvensalmi, Kangasniemi, Mikkeli, Mäntyharju, Pertunmaa) toimipaikkoihin. Toinen työ käsitteli kahvilatuotteiden gluteenittomuutta ja toinen työ nautintavalmiiden ranskanperunoiden akryyliamidipitoisuutta. Toimijoita (tarjoilupaikat) tiedotettiin keväällä 2023 gluteenittomien tuotteiden valmistamiseen/ markkinointiin liittyvistä asioista sekä akryyliamidin muodostumisen huomioimisesta valmistusprosessissa. Opinnäytetyöt valmistuivat keväällä 2023, jonka jälkeen tehtiin varsinainen lopputiedotus.

Kuluttajia on tiedotettu omien verkkosivujen kautta ympäri vuoden.

Muu toiminta

Elintarvikevalvontaa tekevät terveystarkastajat ovat käyneet luennoimassa vuosittain Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulussa. Luennoilla on kerrottu tarkastustoiminnasta sekä elintarvikelain mukaisista vaatimuksista matkailu- ja palveluliiketoimintalinjan sekä ympäristötekniikan opiskelijoille. Vuonna 2023 ei käyty luennoimassa opiskelijoille resurssivajeen takia.

Ympäristöpalvelujen tarjoamat lakisääteiset palvelut ovat kirjattuna palvelutietovarannossa. Tietoja päivitettiin vuonna 2023. Asiakkaille tiedot ovat käytettävissä suomi.fi- palvelussa.

Elintarvikevalvonnasta saadut tulot

Elintarvikelain mukaisten tehtävien valvonta- ja lupamaksuilla kerättiin maksuja yhteensä 95 130 euroa (91 590 euroa).

Vuodesta 2022 perittyä elintarvikelain mukaista valvonnan perusmaksua on peritty lähes kaikilta kunnan valvomilta elintarviketoimijoilta. Maksu on

veroluonteinen ja kaikille samansuuruinen, 150 euroa. Maksua ei palauteta toiminnan loppuessa kesken vuotta.

Suunnitelman mukaisten tarkastusten tarkastusmaksu elintarvikevalvonnantarkastuksille on keskimäärin 120–180 euroa.

Toteutetut kehittämistoimenpiteet

Terveystarkastajat huolehtivat ulkoisten laskusuoritteiden lähettämisestä Vati-järjestelmän kautta kaupungin myyntireskontraan. Mikkelin kaupungin sisäisistä laskuista laskutustieto välitettiin toimistosihteerille. Laskutusmuutoksen lisäksi toiminnassa on lisätty sähköisten lomakkeiden käyttöä, joka nopeuttaa asioiden hoitoa.

Vuonna 2020 aloitettu EnviroVet Oy:n tarjoaman LaatuNet-laadunhallintajärjestelmän käyttöä on jatkettu. Toiminnan jatkuvan parantamisen mallin mukaisesti, toiminnassa havaitut poikkeamat kirjataan ja käydään läpi terveysvalvonnan kokouksessa. Elintarvikevalvonnan osalta poikkeamia kirjattiin vuonna 2023 0 kpl (5 kpl) ja asiakaspalautteita 1 kpl (24 kpl). Valvonnan perusmaksua koskevia yhteydenottoja tuli vähemmän kuin ensimmäisenä perintävuoena (23 kpl). Varsinaisia sisäisiä auditointeja ei tehty elintarvikevalvontaan vuonna 2023.

Valtakunnallinen asiakastytyväisyyskysely toteutettiin syys-joulukuussa 2023 LaatuNetin koordinoimana. LaatuNet ei järjestänyt vuonna 2023 elintarvikevalvontaan kohdistuvia interkalibrointeja.

Aluehallintovirasto tai Ruokavirasto eivät tehneet vuonna 2023 Mikkelin seudun ympäristöpalveluihin arviointi- tai ohjauskäyntejä.

Toteutuman tietojen keruussa on käytetty Ruokaviraston Vatikohdetietojärjestelmän raportteja (VAT_QV020, VAT_QV011 ja VAT_QV004).